

Jūsu sociālā nodrošinājuma tiesības

Čehijas Republikā

Sociālā Eiropa

Eiropas Komisija

Šajā rokasgrāmatā sniegtā informācija ir apkopota un atjaunināta ciešā sadarbībā ar Savstarpējas sociālās aizsardzības informācijas apmaiņas sistēmas (MISSOC) valstu korespondentiem. Sīkāka informācija par MISSOC tīklu pieejama šeit: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lv&catId=815>.

Šī rokasgrāmata sniedz vispārēju attiecīgajās valstīs piemērojamo sociālā nodrošinājuma iespēju aprakstu. Sīkāku informāciju varat iegūt citās MISSOC publikācijās, kuras pieejamas iepriekšminētajā saitē. Jūs varat arī sazināties ar kompetentajām iestādēm un institūcijām, kuras norādītas šīs rokasgrāmatas I pielikumā.

Ne Eiropas Komisija, ne kāda cita persona, kas darbojas Komisijas vārdā, nav atbildīga par šajā izdevumā iekļautās informācijas izmantošanu.

Satura rādītājs

I nodaļa. Vispārīga informācija, organizācija un finansējums.....	6
Ievads.....	6
Sociālās aizsardzības organizācija.....	6
Finansējums	8
Jūsu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, pārvietojoties Eiropā	8
II nodaļa. Veselības aprūpe	9
Kādos gadījumos jums tiek nodrošināta veselības aprūpe?	9
Kādas izmaksas tiek segtas?.....	9
Kā iespējams saņemt veselības aprūpi?.....	9
Jūsu tiesības uz veselības aprūpes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	10
III nodaļa. Slimība – naudas pabalsti	11
Kādos gadījumos jums tiek piešķirti slimības naudas pabalsti?	11
Kādas izmaksas tiek segtas?.....	11
Kā var saņemt slimības naudas pabalstu?.....	12
Jūsu tiesības uz slimības naudas pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	12
IV nodaļa. Maternitātes un paternitātes pabalsti	13
Kādos gadījumos jums ir tiesības uz maternitātes vai paternitātes pabalstu?	13
Kādas izmaksas tiek segtas?.....	13
Kādos gadījumos tiek piešķirts maternitātes un paternitātes pabalsts?.....	13
Jūsu tiesības uz maternitātes un paternitātes pabalstu, pārvietojoties Eiropā.....	14
V nodaļa. Invaliditātes pabalsti	15
Kādos gadījumos jums tiek piešķirti invaliditātes pabalsti?	15
Kādas izmaksas tiek segtas?.....	15
Kādos gadījumos tiek piešķirti invaliditātes pabalsti?	16
Jūsu tiesības uz invaliditātes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	16
VI nodaļa. Vecuma pensijas un pabalsti	18
Kādos gadījumos jums tiek piešķirti vecuma pabalsti?	18
Kādas izmaksas tiek segtas?.....	18
Kādos gadījumos tiek piešķirti vecuma pabalsti?	19
Jūsu tiesības uz vecuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	20

VII nodaļa. Apgādnieka zaudējuma pabalsti	21
Kādos gadījumos tiek piešķirti apgādnieka zaudējuma pabalsti?	21
Kādas izmaksas tiek segtas?	21
Kādos gadījumos tiek piešķirti apgādnieka zaudējuma pabalsti?	22
Jūsu tiesības uz apgādnieka zaudējuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	22
VIII nodaļa. Pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām ..	23
Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām?	23
Kādas izmaksas tiek segtas?	23
Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām?	25
Jūsu tiesības uz pabalstiem attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām, pārvietojoties Eiropā	25
IX nodaļa. Ģimenes pabalsti	26
Kādos gadījumos tiek piešķirti ģimenes pabalsti?	26
Kādas izmaksas tiek segtas?	26
Kādos gadījumos tiek piešķirti ģimenes pabalsti?	27
Jūsu tiesības uz ģimenes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	27
X nodaļa. Bezdarbs	29
Kādos gadījumos jums tiek piešķirti bezdarbnieka pabalsti?	29
Kādas izmaksas tiek segtas?	29
Kādos gadījumos tiek piešķirti bezdarbnieka pabalsti?	30
Jūsu tiesības uz bezdarbnieka pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	30
XI nodaļa. Minimālais nodrošinājums	31
Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz minimālo nodrošinājumu?	31
Kādas izmaksas tiek segtas?	31
Kādos gadījumos tiek piešķirti minimālā nodrošinājuma pabalsti?	32
Jūsu tiesības uz minimālā nodrošinājuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā	32
XII nodaļa. Ilgtermiņa aprūpe.....	33
Kādos gadījumos jums ir tiesības uz ilgtermiņa aprūpi?	33
Kādas izmaksas tiek segtas?	33
Kā var saņemt ilgtermiņa aprūpi?	33
Jūsu tiesības uz aprūpi, pārvietojoties Eiropā.....	33

I pielikums. Iestāžu kontaktinformācija, noderīgas tīmekļa vietnes.....	35
II pielikums. Īpaši no iemaksām neatkarīgi pabalsti.....	36

I nodaļa. Vispārīga informācija, organizācija un finansējums

Ievads

Sociālā nodrošinājuma sistēma Čehijas Republikā sastāv no pensijas, slimības un veselības apdrošināšanas sistēmas, kā arī valsts nodarbinātības politikas sistēmas un no iemaksām neatkarīgu sociālo pabalstu sistēmas. Veselības apdrošināšanas sistēmas finansējumu nodrošina veselības apdrošināšanas fondi. Pārējos sistēmas elementus finansē no valsts budžeta. Iemaksas veic vai nu darba devēji un algotie darbinieki, vai arī pašnodarbinātas personas. Veselības apdrošināšana, pensijas apdrošināšana un valsts nodarbinātības politikas sistēma ir obligāta visām ekonomiski aktīvām personām; slimības apdrošināšanas sistēma ir obligāta algotajiem darbiniekiem un brīvprātīgi apdrošinātām pašnodarbinātām personām. Turklāt dažas grupas, kas neveic iemaksas (studenti, sievietes maternitātes atvaļinājumā u. c.), tiek uzskatītas kā apdrošinātas, ja tās atbilst noteiktiem nosacījumiem.

Veselības apdrošināšana ir obligāta ikvienam valsts pastāvīgajam iedzīvotājam, kurš strādā pie Čehijas Republikā esoša darba devēja. Eiropas Savienības pilsoņi, kuri strādā algotu darbu vai ir pašnodarbinātas personas Čehijas Republikā, arī tiek apdrošināti. Dažām iedzīvotāju kategorijām, piemēram, bērniem līdz 26 gadu vecumam, kuri nesaņem ienākumus, pensionāriem, ģimenes pabalsta saņēmējiem, sievietēm pirms vai pēc dzemdību atvaļinājumā, darba meklētājiem u. c. apdrošināšanas pabalstus maksā valsts.

Bezdarba apdrošināšana ir obligāta sociālās apdrošināšanas sistēma, kuru finansē no strādājošu (tostarp pašnodarbinātu) personu veiktajām iemaksām un kuras pabalsti ir proporcionāli saņēmēja ienākumiem.

Valsts sociālā atbalsta sistēma ir no iemaksām neatkarīga sistēma, kuru finansē no valsts budžeta un administrē ieceltās valsts iestādes. Valsts sociālā atbalsta sistēmas palīdzība vislielākajā apmērā tiek nodrošināta tām ģimenēm ar apgādībā esošiem bērniem, kuru atzītais sociālais stāvoklis ir pietiekami smags, lai ģimene nespētu to atrisināt ar saviem līdzekļiem un iespējām.

Sociālās palīdzības pabalstos, kurus finansē no nodokļiem, ietilpst ne tikai sociālo pakalpojumu sistēma, bet arī daži vienreizēji pabalsti, kurus piešķir cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, un materiālās palīdzības sistēma. Pēdējā ir paredzēta personām ar nepietiekamiem ienākumiem. Tās pamatmērķis ir nodrošināt minimālos iztikas līdzekļus un segt mājokļa pamatizdevumus. Pabalsta saņemšanas svarīgākais nosacījums ir necīgi ienākumi un nespēja situāciju uzlabot paša spēkiem (ne ar darbu, ne īpašuma izmantošanas, ne citu prioritāro pabalstu palīdzību).

Sociālās aizsardzības organizācija

Veselības aprūpe

Valsts veselības aprūpes galvenā pārvaldes iestāde ir Veselības ministrija (*Ministerstvo zdravotnictví*), kas cita starpā izstrādā tiesību aktus šajā jomā. Veselības apdrošināšana ir obligāta visām personām, kas ir Čehijas Republikas pastāvīgie iedzīvotāji vai kas strādā pie darba devēja, kam juridiskā adrese reģistrēta Čehijas Republikā, kā arī personas, uz kurām attiecas ES noteikumi vai divpusējie nolīgumi. Šo apdrošināšanu nodrošina deviņi veselības apdrošināšanas uzņēmumi, kas ir neatkarīgas juridiskas personas. Pabalstu saņēmējiem ir tiesības brīvi izvēlēties kādu no šiem veselības apdrošināšanas uzņēmumiem, kā arī kādu no veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem, kam ir noslēgts līgums ar attiecīgo veselības apdrošināšanas uzņēmumu. Tiesību aktos ir reglamentēti līguma noteikumi un veselības aprūpes pieejamība un kvalitāte.

Vecuma, invaliditātes, slimības un apgādnieka nāves gadījuma naudas pabalsti

Darba un sociālo lietu ministrija (*MOLSA, Ministerstvo práce a sociálních věcí*) izstrādā tiesību aktus visās sociālā nodrošinājuma jomās (izņemot veselības apdrošināšanu). Administratīvos pienākumus veic Čehijas Republikas sociālā nodrošinājuma administrācijas (*CSSZ, Česká správa sociálního zabezpečení*) biroji, kuri ir ministrijas pakļautībā un kurus ministrija uzrauga. Čehijas sociālā nodrošinājuma administrācijas (*CSSZ, Česká správa sociálního zabezpečení*) centrs uzrauga 76 sociālā nodrošinājuma rajonu administrācijas (*OSSZ, Okresní správa sociálního zabezpečení*).

Galvenais CSSZ uzdevums ir uzkrāt pensiju apdrošināšanas pamatrežīma, veselības apdrošināšanas un sabiedriskās nodarbinātības politikas režīmu (nodrošinājuma bezdarba gadījumā un citu nodarbinātības politikas programmu) iemaksas. Tāpat CSSZ ir atbildīga par pensiju un slimības sistēmu nodrošināto pabalstu aprēķināšanu un izmaksāšanu, kā arī apdrošināto personu reģistra pārvaldīšanu (izņemot valsts nodarbinātības politikas sistēmu).

Bezdarbs

Rajonu nodarbinātības biroji (*Úřad práce*) darbojas atsevišķos reģionos un atrodas MOLSA Nodarbinātības politikas un darba tirgus nodaļas (*Sekce politiky zaměstnanosti a trhu práce*) pakļautībā. Tie galvenokārt nodarbojas ar bezdarbnieka pabalstu izmaksāšanu, darba meklētāju reģistra pārvaldīšanu un nodarbinātības iespēju veicināšanu un radīšanu. Tāpat tie izstrādā un īsteno nodarbinātības programmas (prakse, profesionālā orientācija, pārkvalificēšanās u. c.).

Ģimene

Nodarbinātības biroji (*Úřad práce*) administrē valsts sociālā atbalsta sistēmu, kurā ietilpst ģimenes pabalsti un apbedīšanas pabalsts. Šie biroji ir atbildīgi par visu, kas saistīts ar valsts sociālās palīdzības pabalstu administrēšanu, it īpaši ar pieprasījumu apkopošanu, pieprasītāju reģistrēšanu, vajadzīgo datu ievadīšanu, valsts mēroga informācijas sistēmas vadīšanu, lēmumu pieņemšanu par pabalstiem un oficiālu lēmumu izsludināšanu. Lai iedzīvotājiem būtu vieglāk iesniegt pieprasījumus, rajonu nodarbinātības biroji ir izveidojuši kontaktpunktus vairākās mazpilsētās.

Sociālā palīdzība

Pašvaldību iestādes izmaksā vienreizējus vai regulārus pabalstus, ko finansē no valsts budžeta (apliekot ienākumus ar nodokļiem). Šie pabalsti — obligātie vai individuāli piešķirtie — ir paredzēti īpaša inventāra iegādei, mājokļa pārveidošanai, motorizēta transportlīdzekļa iegādei, īpašai pārveidošanai un vadīšanai, personas individuālai pārvadāšanai un suņa pavadoņa barībai.

Saskaņā ar materiālās palīdzības sistēmu tiek piešķirti šādi vienreizēji vai regulāri pabalsti: iztikas līdzekļu pabalsts, piemaksa par mājokli un īpašu neatliekamo palīdzību. Šie pabalsti ir paredzēti personām ar maziem ienākumiem vai gadījumā, ja ir vajadzīga neatliekama palīdzība. Materiālo palīdzību administrē pašvaldības iestādes, kuras saņem finansējumu no centralizētā budžeta (apliekot ienākumus ar nodokļiem).

Sociālie dienesti sniedz palīdzību un atbalstu personām, kuras atrodas nelabvēlīgā sociālā stāvoklī, un izmaksā kopšanas pabalstu. Pēdējais ir regulārs ikmēneša pabalsts, kuru izmaksā personām, kas ir atkarīgas no trešās personas sniegtās palīdzības ilgstošas veselības pasliktināšanās dēļ. Kopšanas pabalstu administrē pašvaldības iestādes, kuras saņem finansējumu no valsts budžeta (apliekot ienākumus ar nodokļiem).

Ilgtermiņa aprūpe

Ilgtermiņa aprūpe neietilpst visa vienā sistēmā, bet gan ir daļēji iekļauta veselības aprūpes sistēmā, par kuru atbild Veselības ministrija, un daļēji — sociālo pakalpojumu sistēmā, kuru vada Darba un sociālo lietu ministrija.

Finansējums

Sociālās apdrošināšanas sistēmu un bezdarbnieka pabalstus finansē no algotu darbinieku un darba devēju veiktajām iemaksām. Veselības aprūpes sistēmas finansējums sastāv no iemaksām un nodokļiem. Ģimenes pabalstus un sociālo palīdzību finansē tikai no nodokļiem.

Jūsu tiesības uz sociālo nodrošinājumu, pārvietojoties Eiropā

Tā kā sociālā nodrošinājuma sistēmas Eiropas valstīs atšķiras, to saskaņošanai izstrādāti ES noteikumi. Kopīgi noteikumi, kas nodrošina piekļuvi sociālajiem pabalstiem, ir svarīgi, lai Eiropas darbinieki un citas apdrošinātās personas, izmantojot savas brīvas pārvietošanās tiesības, nenokļūtu neizdevīgā situācijā. Šie noteikumi ir pamatoti ar četriem principiem.

- Pārvietojoties pa Eiropu, jūs vienmēr esat apdrošināts saskaņā ar vienas dalībvalsts likumdošanu: tātad, ja jūs esat strādājošais, tā būs dalībvalsts, kurā jūs strādājat; ja neesat strādājošais, tā būs dalībvalsts, kurā dzīvojat.
- Vienlīdzīgas attieksmes princips nodrošina jums tādas pašas tiesības un pienākumus kā tās valsts pilsoņiem, kurā esat apdrošināts.
- Nepieciešamības gadījumā, piešķirot pabalstu, vērā tiks ņemts citās valstīs iegūtas apdrošināšanas darbības periods.
- Ja dzīvojat valstī, kurā neesat apdrošināts, naudas pabalstu var „eksportēt”.

Varat pajauties uz ES noteikumu un sociālā nodrošinājuma saskaņotību 27 ES dalībvalstīs, Norvēģijā, Īslandē, Lihtenšteinā (EEZ) un Šveicē (kopā 31 valstī).

Katras nodaļas beigās ir sniegta vispārīga informācija par ES noteikumiem. Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot Eiropas Savienībā, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

II nodaļa. Veselības aprūpe

Kādos gadījumos jums tiek nodrošināta veselības aprūpe?

Visiem Čehijas Republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem, Čehijas Republikā reģistrēto uzņēmumu algotiem darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, uz kurām attiecas Čehijas tiesību akti, tiek veikta obligātā veselības apdrošināšana un ir tiesības uz valsts veselības aprūpi.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Apdrošinātajām personām ir tiesības brīvi izvēlēties kādu no primārās veselības aprūpes ārstiem, kam ir noslēgts līgums ar attiecīgo apdrošināšanas sabiedrību. Ārstu ir atļauts mainīt ik pēc trīs mēnešiem. Pacients drīkst neierobežoti izraudzīties vēlamo veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju.

Ģimenes ārsta, speciālista vai zobārsta apmeklējums maksā CZK 30 (EUR 1,24), ja veic klīniskos izmeklējumus, turpretī neatliekamās palīdzības dienesta ārsta apmeklējums maksā CZK 90 (EUR 3,71). Pastāv maksa par uzturēšanos slimnīcā (iestāžu aprūpi un visaptverošu balneoloģisko aprūpi). Šī maksa ir CZK 60 (EUR 2,47) dienā. Tiesību aktos noteiktā maksa neattiecas uz vairākām personu kategorijām, proti:

- personām, kuras uzturas bērnunamos;
- bērniem, kuri atrodas audžuģimenes aprūpē;
- personām, kuras uzturas invalīdu vai veco ļaužu pansionātos un kurām ienākumu pārpalikums (definēts citu tiesību aktu noteikumos) nepārsniedz CZK 800 (EUR 33);
- personām, kurām ar tiesas spriedumu noteikta aizsargājoša aprūpe;
- materiālās grūtībās nonākušām personām;
- personām, kurām jāārstē infekcijas slimības.

Minēto maksu nepiemēro arī tādos gadījumos kā profilaktiskā izmeklēšana, atsevišķu pacientu (tostarp grūtnieču) aprūpe dispanseros, hemodialīze, laboratoriskā vai diagnosticējošā izmeklēšana, asins pārlišanas ārsta veiktā izmeklēšana un bērnu izmeklēšana vecumā līdz 18 gadiem.

Ambulatorās veselības aprūpes maksā ietilpst līdzmaksājumi par medikamentiem un medicīniskajām iekārtām. Tiesību aktos noteiktā maksa par katru receptu medikamentu ir CZK 30 (EUR 1,24), un to pilnā apmērā vai daļēji atfīdzina valsts veselības apdrošināšanas sistēma. Arī šī maksa neattiecas uz iepriekšminētajām personu kategorijām.

Maksu par zobārstu pakalpojumiem atfīdzina saskaņā ar īpašu cenrādi, un pacientam nav par tiem jāmaksā, ja vien tiesību aktos nav noteikts citādi.

Kā iespējams saņemt veselības aprūpi?

Pacientiem ir nodrošināta tieša piekļuve, ko neierobežo atsijāšanas sistēma. Valsts veselības apdrošināšanas aprūpe, kas nav neatliekama, ir vienīgais gadījums, kad ir spēkā ierobežojumi, t.i., pakalpojumu sniedzējam jābūt noslēgtam līgumam ar attiecīgās personas veselības apdrošināšanas sabiedrību. Saskaņā ar primārās aprūpes ārsta vai speciālista nozīmējumu pacients var brīvi izvēlēties kādu no slimnīcām, ar ko noslēgts līgums.

Jūsu tiesības uz veselības aprūpes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Ja jūs apmetaties vai dzīvojat citā ES dalībvalstī, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, jūs un jūsu ģimene var saņemt pabalstu attiecībā uz šajā valstī sniegtajiem valsts veselības aprūpes pakalpojumiem. Tas ne vienmēr nozīmē, ka ārstēšana būs bezmaksas; tas atkarīgs no valsts noteikumiem.

Ja esat plānojuši pagaidu apmešanos (brīvdienas, komandējums un tml.) citā ES dalībvalstī, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, pirms došanās ceļā piesakieties saņemt Eiropas veselības apdrošināšanas karti (*EHIC*). Sīkāka informācija par *EHIC* un pieteikšanos tai atrodama šeit: <http://ehic.europa.eu>.

Ja plānojat pārcelties uz citu ES dalībvalsti, sīkāka informācija par jūsu tiesībām uz veselības aprūpi ir pieejama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

III nodaļa. Slimība – naudas pabalsti

Kādos gadījumos jums tiek piešķirti slimības naudas pabalsti?

Veselības apdrošināšana ir daļa no algoto darbinieku sociālās apdrošināšanas obligātās sistēmas, kurā pabalsti ir proporcionāli saņēmēja ienākumiem. Pašnodarbinātajām personām šī apdrošināšanas sistēmas daļa ir brīvprātīga.

Algotajiem darbiniekiem, kuri pelna mazāk par CZK 2 000 (EUR 82) mēnesī, vai tiem, kuri strādā mazāk par 14 secīgām kalendārajām dienām mēnesī, apdrošināšana nav obligāta. Veselības apdrošināšanas sistēma algotajiem darbiniekiem paredz četru veidu pabalstus:

- slimības pabalsts;
- ģimenes locekļa aprūpes pabalsts;
- grūtniecības un maternitātes kompensācija (sk. IV nodaļu);
- maternitātes pabalsts (sk. IV nodaļu).

Pašnodarbinātas personas var brīvprātīgi piedalīties slimības apdrošināšanā un saņemt slimības un maternitātes pabalstu (sk. IV nodaļu).

Slimības pabalstu izmaksā, sākot no 22. kalendārās slimības dienas, un tas atbilst pieprasītāja darbnespējai, ko apliecina ārsts. No 1. līdz 21. dienai par katru slimības dēļ kavēto darba dienu darba devējs maksā atpildzību proporcionāli algai. Nav noteikts nepieciešamais darba stāžs vai kvalifikācija. Lai pašnodarbinātas personas, kas ir brīvprātīgi apdrošinātas un veic noteiktas iemaksas slimības apdrošināšanā, varētu saņemt pabalstu, tām jābūt pašnodarbinātu personu slimības apdrošināšanas sistēmas dalībniecēm vismaz trīs mēnešus pirms izlaicīgās darbnespējas iestāšanās.

Ģimenes locekļa aprūpes pabalsts ir finansiāla palīdzība algotiem darbiniekiem, kuri aprūpē slimu bērnu vai pieaugušu ģimenes locekli. Šo pabalstu var saņemt gadījumos, ja slimnieks dzīvo vienā mājsaimniecībā ar algoto darbinieku (izņēmums ir bērni, jaunāki par desmit gadiem), un neviena cita persona nerūpējas par slimnieku, kā arī nepastāv nekāda iespēja slimnieku hospitalizēt.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Piešķirto pabalstu apmērs tiek noteikts, pamatojoties uz bāzes apmēru (ienākumiem, no kuriem ir veiktas sociālās iemaksas), ko aprēķina pēc pēdējo 12 mēnešu bruto ienākumiem; tos izsaka vienas dienas izpeļņā, no kuras ņem vērā šādu proporciju:

- līdz CZK 825 (EUR 34): 90 %.
- no CZK 825 (EUR 34) līdz CZK 1 237 (EUR 50): 60 %.
- no CZK 1 237 (EUR 50) līdz CZK 2 474 (EUR 102): 30 %.
- ienākumus, kas pārsniedz CZK 2 474 (EUR 102), neņem vērā.

Slimības pabalstu apmēru aprēķina, piemērojot ieteicamajam dienas pabalstam šādas likmes:

- ģimenes locekļa aprūpes pabalsts; 60 % no personas dienas ienākumiem, no kuriem veiktas sociālās iemaksas;
- slimības pabalsta gadījumā: sākot no 15. kalendārās dienas, 60 % no personas dienas ienākumiem, no kuriem veiktas sociālās iemaksas.

Šie pabalsti tiek izmaksāti par katru kalendāro dienu. Tos izmaksā maksimums 380 dienas, sākot no darbnespējas sākuma, bet, šim laikposmam beidzoties, vairs neizmaksā, ja vien nav konstatēta invaliditāte vai daļēja invaliditāte.

Gados vecākiem pensionāriem un pilnīgas invaliditātes pensiju saņēmējiem izmaksu veic par darbnespējas periodu, ja invaliditāte radusies arodslimības vai nelaimes gadījuma darbā rezultātā. Pabalstu var piešķirt maksimums uz 70 kalendārajām dienām viena kalendārā gada laikā vai uz 70 dienām, ja darbnespēja bijusi divos kalendārajos gados. Ieteicamo dienas pabalsta apmēru aprēķina uz vidējo bruto ienākumu bāzes.

Ģimenes aprūpes pabalstus piešķir maksimums par pirmajām deviņām kalendārajām dienām vai par maksimums sešpadsmit kalendārajām dienām, ja strādājošais dzīvo viens un viņam jā rūpējas par bērnu, kurš vēl nav sasniedzis skolas vecumu un nevar palikt viens mājās.

Kā var saņemt slimības naudas pabalstu?

Lai pieprasītu slimības pabalstu, jāiesniedz izziņa par ārsta apstiprinājumu no pirmās slimošanas dienas. Algototo darbinieku pieprasījumus iesniedz darba devējs, pašnodarbinātās personas to iesniedz sava apgabala iestādē, kas atbild par sociālā nodrošinājuma jautājumiem.

Ikvienam algotajam darbiniekam, kura darba līgums ir beidzies, bet kurš joprojām ir apdrošināts, ir tiesības saņemt pabalstus. Nodrošinājuma periods ilgst septiņas dienas, sākot no darba līguma izbeigšanās datuma. Ja algotais darbinieks ir strādājis īsāku laikposmu nekā iepriekšējā darbā, nodrošinājums ilgst tikai tik dienas, cik viņš ir faktiski nostrādājis.

Jūsu tiesības uz slimības naudas pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Parasti slimības naudas pabalsti (t. i. pabalsti, kas parasti domāti, lai aizstātu jūsu ienākumus, kas atlikti sakarā ar darbnespēju) vienmēr tiek izmaksāti saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā esat apdrošināts, neskatoties uz to, kur dzīvojat vai esat apmeties.*

Pārceļoties uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti, Īslandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju vai Šveici un pildot konkrētus noteikumus, lai saņemtu slimības pabalstus, atbildīgajai iestādei (t. i., tās valsts iestādei, kurā esat apdrošināts) ir jāņem vērā apdrošināšanas periodi, dzīvesvieta vai darbs, kuru esat veicis saskaņā ar jebkuras no iepriekšminēto valstu likumdošanām. Tādējādi tiek garantēts, ka cilvēki, mainot darba vietu un pārceļoties uz citu valsti, nezaudēs savu slimības apdrošināšanas segumu.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

IV nodaļa. Maternitātes un paternitātes pabalsti

Kādos gadījumos jums ir tiesības uz maternitātes vai paternitātes pabalstu?

Sociālā nodrošinājuma sistēma piedāvā ne tikai pirmsdzemdību un pēcdzemdību aprūpi, tostarp bezmaksas dzemdības un slimnīcas aprūpi, bet arī maternitātes un paternitātes naudas pabalstus.

Lai saņemtu maternitātes pabalstu, algotām darbiniecēm divu gadu laikā pirms dzemdībām vismaz 270 kalendārās dienas bija jāveic iemaksas slimības apdrošināšanas fondā. Pašnodarbinātajām personām ir jāveic veselības apdrošināšanas iemaksas vismaz 180 dienas gadā pirms bērna piedzimšanas.

Grūtniecības pabalstu izmaksā algotu darbu strādājošai sievietei, kura gaida bērnu, vai jaunajai mātei līdz devītajam mēnesim pēc dzemdībām, ja viņa grūtniecības dēļ ir pārcelta citā, mazāk atalgotā darbā.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Maternitātes pabalsts ir 70 % no bāzes apmēra.

Maternitātes pabalstus piešķir maksimums 28 nedēļas vai 37 nedēļas, ja vienlaikus dzimuši divi vai vairāk bērni un māte pati rūpējas par vismaz diviem bērniem, vai neprecētām sievietēm, atraitnēm, sievietēm, kuras ir šķīrušās, vai sievietēm, kuras dzīvo vienas jebkāda cita iemesla dēļ vai nedzīvo kopā ar savu partneri. Šos pabalstus piešķir maksimums 22 vai 31 nedēļas vai izņēmuma kārtā, līdz bērns sasniedz astoņu mēnešu vecumu, ja pabalsta saņēmēja piekrīt, pamatojoties uz kompetentas organizācijas lēmumu, pastāvīgi rūpēties par bērnu, kura māte ir mirusi, vai apņemas aprūpēt bērnu, kura mātei ir atņemtas vecāku tiesības, vai bērnu, kura māte nevar rūpēties par savu bērnu slimības dēļ un kura nesaņem maternitātes pabalstu.

Pabalsta summu aprēķina, ņemot vērā starpību starp tiem vidējiem dienas ienākumiem, kādus sieviete būtu varējusi saņemt, ja netiktu pārcelta citā darbā, un vidējiem faktiskajiem dienas ienākumiem pēc pārcelšanas.

Atsauces summa tiek aprēķināta uz mēneša bruto ienākumu bāzes, piemērojot:

- līdz CZK 825 (EUR 34): 100 %.
- no CZK 825 (EUR 34) līdz CZK 1 237 (EUR 50): 60 %.
- no CZK 1 237 (EUR 50) līdz CZK 2 474 (EUR 102): 30 %.
- ienākumus, kas pārsniedz CZK 2 474 (EUR 102), neņem vērā.

Grūtniecības un maternitātes pabalstus piešķir maksimums līdz laikam, kad sievietei beidzas maternitātes atvaļinājums, un pēc tā beigām, līdz bērns sasniedz deviņu mēnešu vecumu. Sievietēm, kuru darba saistības ir beigušās grūtniecības laikā, nodrošinājuma periods tik un tā ilgst sešus mēnešus. Tāda pati shēma ir arī pašnodarbināto personu gadījumā.

Kādos gadījumos tiek piešķirts maternitātes un paternitātes pabalsts?

Lai pieprasītu maternitātes pabalstu, jāiesniedz ārsta izziņa par konstatētu grūtniecību. Sievietēm, kuras vēlas adoptēt bērnu un uzņemties vecāku atbildību, jāiesniedz rakstisks pieprasījums maternitātes pabalsta saņemšanai.

Jūsu tiesības uz maternitātes un paternitātes pabalstu, pārvietojoties Eiropā

Saskaņotie noteikumi ietver maternitātes un vienlīdzīgus paternitātes pabalstus. ES dalībvalstīs, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, pildot konkrētus noteikumus, lai saņemtu slimības pabalstus, atbildīgajai iestādei (t. i., tās valsts iestādei, kurā esat apdrošināts) ir jāņem vērā apdrošināšanas periodi, dzīvesvieta vai darbs, kuru esat veicis saskaņā ar jebkuras no iepriekšminēto valstu likumdošanām.

Parasti naudas pabalsti (t. i., pabalsti, kas paredzēti, lai aizstātu jūsu atliktos ienākumus) vienmēr tiek izmaksāti saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā esat apdrošināts, neskatoties uz to, kur dzīvojat vai esat apmeties*. Pabalsti natūrā (t. i., medicīniskā aprūpe, zāles un aprūpe slimnīcā) tiek nodrošināti saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā dzīvojat, tā, kā tas būtu gadījumā, ja jūs būtu apdrošinājies šajā valstī.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

V nodaļa. Invaliditātes pabalsti

Kādos gadījumos jums tiek piešķirti invaliditātes pabalsti?

Ir atzītas trīs invaliditātes pakāpes. Invaliditātes trešā pakāpe paredz, ka spēja veikt saimniecisko darbību ir samazināta vismaz par 70 %. Invaliditātes otrā pakāpe paredz, ka tā ir samazināta par 50–69 %, bet invaliditātes pirmā pakāpe — par 35–49 %. Samazinātu darbspēju minimālā pakāpe, lai varētu saņemt pabalstu, atbilst invaliditātes pirmajai pakāpei.

Minimālais apdrošināšanas periods šī pabalsta saņemšanai ir atkarīgs no vecuma, kurā iestājas invaliditāte:

- līdz 20 gadu vecumam: pietiek ar apdrošināšanu mazāk par gadu;
- 20 līdz 22 gadi: viens gads;
- 22 līdz 24 gadi: divi gadi;
- 24 līdz 26 gadi: trīs gadi;
- 26 līdz 28 gadi: četri gadi;
- 28 līdz 38 gadi: pieci gadi;
- vairāk nekā 38 gadi: pieci gadi (pēdējo 10 gadu laikā) vai desmit gadi (pēdējo 20 gadu laikā).

Ja apdrošināta persona ir vecumā no 28 līdz 38 gadiem, minimālo apdrošināšanas gadu skaitu novērtē saskaņā ar desmit gadu atsaucē laika posmu pirms invaliditātes iestāšanās. Ja apdrošinātai personai ir vairāk nekā 38 gadi, ņem vērā 10–20 gadu ilgu atsaucē laika posmu (sk. iepriekš).

Personas, kuras kļuvušas par invalīdiem pirms 18 gadu vecuma, saņem pilnu invaliditātes pensiju („personas, kuras ir invalīdi kopš bērnības”).

Kādas izmaksas tiek segtas?

Pabalstu piešķir no brīža, kad iestājusies invaliditāte, līdz atvaseļošanās brīdim vai 65 gadu vecumam. Tiklīdz invalīds sasniedz pensionēšanās vecumu, viņš var pieteikties vecuma pensijai, ja tās apmērs ir lielāks.

Noteicošie faktori pabalsta apmēra aprēķināšanai ir vidējie ienākumi un apdrošināšanas periods. Katra pensija sastāv no diviem elementiem: bāzes likmes CZK 2 230 (EUR 92) mēnesī un procentiem atkarībā no ienākumiem, kas tiek aprēķināti no individuālajiem ienākumiem un veikto apdrošināšanas iemaksu perioda. Minimālā procentu likmes summa ir CZK 770 (EUR 32). Individuālais aprēķins pamatojas uz vidējiem bruto ienākumiem desmit gadu laikā pirms invaliditātes iestāšanās. Sākotnēji šis atsaucē laika posms ir 10 gadi, bet pēc tam to ik gadu pagarina par vienu gadu, līdz tas sasniedz 30 kalendāros gadus. Tas sedz visus ienākumus, kas saņemti kopš 1985. gada.

Formula mainās atkarībā no pensijas veida. Invaliditātes trešās pakāpes gadījumā invaliditātes pensija ir 1,5 % apmērā no individuālās aprēķina bāzes par vienu apdrošināšanas gadu. Invaliditātes otrās un pirmās pakāpes gadījumā invaliditātes pensija ir attiecīgi 0,75 % un 0,5 % apmērā no individuālās aprēķina bāzes par vienu apdrošināšanas gadu. Personām, kuras ir invalīdi kopš bērnības, procentu likme atbilst 45 % no gada vispārējā aprēķina, kas noteikts pēc garantētās vidējās mēnešalgas, piemērojot

tos pašus atvilkumus, kā aprēķinot personīgo bāzes likmi attiecībā uz gadu pirms pensijas piešķiršanas. Šo formulu izmanto arī personām, kuras veikušas iemaksas vismaz 15 gadus (izņemot periodu, ko sedz kreditētās iemaksas) un kuru pensija citādi būtu mazāka.

Īpašie gadījumi

No iemaksām neatkarīgi periodi (galvenokārt pensijām) tiek kreditēti šādām kategorijām:

- personām, kas apgūst pilna laika mācību programmu vidusskolā vai universitātē, par līdz 2009. gadam apgūto mācību laiku (ne vairāk kā sešus gadus pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas);
- Nodarbinātības dienestā reģistrētiem darba meklētājiem, ņemot vērā laiku, kad saņēma bezdarbnieka pabalstu (personām vecumā no 55 gadiem — ne vairāk kā trīs gadus; personām vecumā līdz 55 gadiem — ne vairāk kā vienu gadu);
- personām ar ierobežotām darbspējām, kuras apgūst arodapmācību;
- personām, kuras atrodas civilajā vai militārajā dienestā;
- personām, kuras aprūpē bērnu līdz 4 gadu vecumam (vai līdz 10 gadu vecumam, ja bērnam ilgstoši ir smaga invaliditāte un viņam vajadzīga īpaša aprūpe);
- personām, kuras aprūpē invalīdu;
- invaliditātes trešās pakāpes pensijas saņēmējiem līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai.

Personas, kuras var pretendēt uz vairākām pensijām:

- vecuma un invaliditātes pensija — šīs personas var saņemt tikai vienu pensiju, proti, vislielāko;
- vecuma, visu pakāpju invaliditātes, atraisīšanas vai atraisīšanas, bāreņa pensija — to ieguvēji saņem pilnu lielākās pensijas summu un pusi no otras pensijas procentu likmes.

Ģimenes pabalstus nevar saņemt vienlaicīgi ar invaliditātes pensijām. Bezdarbnieka pabalstus nevar saņemt vienlaicīgi ar invaliditātes pirmās vai otrās pakāpes invaliditātes pensiju. Turpretī bez ierobežojumiem ir atļauts saņemt gan invaliditātes pensiju, gan ienākumus no darba.

Readaptācija un rehabilitācija

Readaptācija un rehabilitācija ir ieviesta, pamatojoties uz likumdošanu veselības jomā. Tā var notikt dažādās formās: kā preventīva medicīniska izmeklēšana, speciāla ārstēšana (ūdensdziedniecības iestādē), ambulatora ārstēšana ūdensdziedniecības iestādē, obligāta speciāla ārstēšana, rehabilitācija pēc speciālista nozīmējuma.

Kopšanas pabalsts ir pieejams arī tiem cilvēkiem, kuri katru dienu, personīgi un sistemātiski aprūpē kādu ģimenes locekli vai citu personu, kurai ir daļēja, smaga vai pilnīga invaliditāte. Šis pabalsts tiek izmaksāts no sociālās palīdzības sistēmas.

Kādos gadījumos tiek piešķirti invaliditātes pabalsti?

Katra pacienta darbnespējas pakāpi nosaka Čehijas Republikas sociālā nodrošinājuma administrācijas nozīmētais ārsts.

Jūsu tiesības uz invaliditātes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Ja tas nepieciešams invaliditātes pabalstu piešķiršanai, atbildīgā tās valsts iestāde, kurā pieprasāt invaliditātes pensiju, ņems vērā tos apdrošināšanas periodus vai dzīvesvietu

jebkurā citā ES dalībvalstī, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, kas nodrošināti saskaņā ar šīs valsts likumdošanu.

Invaliditātes pabalsti tiks izmaksāti neatkarīgi no jūsu dzīvesvietas vai apmešanās vietas Eiropas Savienībā, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē.* Nepieciešamās administratīvās pārbaudes un medicīniskos izmeklējumus parasti veic tās valsts atbildīgā iestāde, kurā dzīvojat. Dažos gadījumos, lai veiktu nepieciešamos izmeklējumus, jums, iespējams, būs jādodas uz valsti, kura maksā jums pensiju, ja vien jūsu veselības stāvoklis to ļaus.

Katra valsts nosaka pati savus kritērijus invaliditātes pakāpes noteikšanai. Tādēļ, iespējams, ka dažās valstīs personai var tikt konstatēta 70 % invaliditāte, bet citās valstīs saskaņā ar to likumdošanu tā var netikt atzīta vispār. Tas tādēļ, ka valstu sociālā nodrošinājuma sistēmas nav harmonizētas, bet gan tikai saskaņotas ar ES noteikumu palīdzību.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

VI nodaļa. Vecuma pensijas un pabalsti

Kādos gadījumos jums tiek piešķirti vecuma pabalsti?

Minimālais iemaksu periods ir 17 apdrošināšanas gadi, ja prasītājs jau ir sasniedzis likumā noteikto pensionēšanās vecumu vīriešiem, un vēl pieci gadi. Lai varētu pensionēties likumā noteiktajā laikā, minimālais apdrošināšanas periods ir 27 gadi. Pensijas vecums vīriešiem un sievietēm ir atšķirīgs. Vīrieši var pensionēties, sasniedzot 62 gadu un četrus mēnešu vecumu, bet sieviešu pensijas vecums ir atkarīgs no uzaudzināto bērnu skaita:

- sievietei bez bērniem: 60 gadi un 8 mēneši;
- sievietei ar vienu bērnu: 59 gadi un 8 mēneši;
- ar diviem bērniem: 58 gadi un 8 mēneši;
- ar trim vai četriem bērniem: 57 gadi un 8 mēneši;
- ja ir vismaz pieci bērni: 56 gadi un 8 mēneši.

Pensijas vecums katru gadu tiek palielināts par diviem mēnešiem vīriešiem vai četriem mēnešiem sievietēm, līdz vīrietis vai sieviete, kam ir viens bērns vai bērnu nav, sasniedz 65 gadu vecumu, un sieviete, kam ir vismaz divi bērni, sasniedz 62–64 gadu vecumu.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Apmērs

Noteicošais faktors pensijas apmēram ir ienākumi apdrošināšanas periodā. Aprēķina metode jeb pensijas formula sastāv no diviem elementiem. Pirmais elements ir bāzes summa, kuras likme ir noteikta CZK 2 230 (EUR 92) mēnesī un procentu likme, kas saistīta ar ienākumiem, tiek aprēķināta, pamatojoties uz individuālajiem ienākumiem un gadu skaita, kuros veiktas iemaksas (1,5 % no individuālā aprēķina bāzes par katru apdrošināšanas gadu). Minimālā procentu likmes summa ir CZK 770 (EUR 32) mēnesī.

Individuālais aprēķins pamatojas uz vidējiem bruto ienākumiem desmit gadu laikā pirms pensionēšanās. Sākotnēji šis laikposms ir 10 gadi, bet pēc tam to ik gadu pagarina par vienu gadu, līdz tas sasniedz 30 kalendāros gadus. Tas sedz visus ienākumus, kas saņemti kopš 1985. gada. Visus aprēķinā iekļautos ienākumus indeksē atbilstīgi vidējai algai. Individuālo aprēķina bāzi nosaka pēc šiem bruto ienākumiem, izmantojot šādu formulu:

- līdz CZK 11 000 (EUR 454): iekļauj 100 % apmērā;
- no CZK 11 000 (EUR 454) līdz CZK 28 200 (EUR 1 163): iekļauj 30 % apmērā;
- vairāk nekā CZK 28 200 (EUR 1 163): iekļauj 10 % apmērā.

Korekcija

Pensiju likmes tiek regulāri pārskatītas katru gadu janvārī, pamatojoties uz vismaz 100 % inflāciju (12 mēnešu laikposmā līdz iepriekšējā gada jūlija mēnesim) un par vismaz trešdaļu no reālā algu pieauguma (12 mēnešu laikposmā līdz iepriekšējā gada 1. janvārim).

Pensijas var tikt pārskatītas arī ar valdības dekrētu, lai likumdošanas process tiktu paātrināts un lai pensiju apmērs nepārtraukti atspoguļotu cenu un algu kāpumu. Bāzes sliekšnis individuālajam aprēķinam arī tiek regulāri pārskatīts, lai saglabātu līdzsvaru starp esošajām un no jauna piešķirtajām pensijām un starp pensijām un ienākumiem. Attiecībā uz ienākumiem nekādi ierobežojumi nepastāv; ir atļauti jebkādi ienākumi.

Priekšlaicīga un atlikta pensionēšanās

To pensijas apmēru, kas proporcionāls ienākumiem, ne ilgāk kā trīs gadus samazina par 0,9 % ikvienā 90 dienu laikposmā (arī nepilnā), kurā saņemta pensija un kas ietilpst 720 bāzes dienās pirms standarta pensionēšanās vecuma, un par 1,5 % ikvienā 90 dienu laikposmā, kurā saņemta pensija un kas ir bijis pirms šīm bāzes dienām.

Atliktās pensijas veido vismaz 90 dienu periods pēc likumā noteiktā pensijas vecuma sasniegšanas. Par katru 90 dienu ekonomiskās aktivitātes periodu, kura laikā vecuma pensijas pieprasījums nav noticis, ir paredzēts 1,5 % paaugstinājums, pamatojoties uz bāzes aprēķinu.

Ja vecuma pensijas saņēmējs strādā (un saņem tikai pusi no savas pensijas), viņa pensiju palielina par 1,5 % ikvienā 180 kalendāro dienu laikposmā vai, ja pensijas saņēmējs strādā un saņem pilnu pensiju, tad to palielina par 0,4 % ikvienā 360 kalendāro dienu laikposmā.

Kādos gadījumos tiek piešķirti vecuma pabalsti?

Čehijas Republikā pastāv obligāta sociālās apdrošināšanas sistēma, ko finansē no darba devēju un algoto darbinieku veiktajām iemaksām, kas garantē pabalstus visa apdrošināšanas perioda ilgumā. Pensijas galvenokārt finansē sociālā nodrošinājuma sistēma. Tā veic pabalstu izmaksu proporcionāli ienākumiem visa apdrošināšanas perioda ilgumā. Iemaksas fondā ir obligātas algotajiem darbiniekiem, īpašām iedzīvotāju kategorijām (piemēram, vidusskolu skolēniem un universitāšu studentiem (par apgūto mācību laiku līdz 2009. gadam), bezdarbniekiem, personām, kuras aprūpē bērnus vai invalīdus, militārā dienesta darbiniekiem u. c.), kā arī pašnodarbinātām personām. Visas šīs personas ir minētas likumā par pensiju apdrošināšanu un to tiesiskais pienākums ir veikt šīs iemaksas. Vairākums veic šīs iemaksas, speciāli neregistrējoties apdrošināšanas iestādēs. Izņēmumi attiecas uz personām, kas personīgi aprūpē apgādībā esošu bērnu (ne vairāk kā 10 gadus vecu) ar 1.–4. pakāpes invaliditāti, vai pieaugušu apgādājamu personu ar 2.–4. pakāpes invaliditāti, ar nosacījumu, ka viņi dzīvo vienā mājsaimniecībā (šīs nosacījums par mājsaimniecību neattiecas uz tuviniekiem). Šajā gadījumā cilvēki var iesaistīties pensijas apdrošināšanas sistēmā, iesniedzot pieprasījumu izvērtēt aprūpes laikposmu attiecībā uz prasību saņemt jebkura veida pensiju gan tajā laikā, kad sniedz aprūpi, gan pēc tam. Pieprasījumi jāiesniedz tajā apgabala sociālās apdrošināšanas pārvaldē, kurā persona, kas uzņēmusies aprūpi, pastāvīgi dzīvo.

Pašnodarbinātās personas

Pašnodarbinātajām personām ir jāinformē savas dzīvesvietas apgabala sociālās apdrošināšanas pārvalde (vai, ja viņi pastāvīgi nedzīvo Čehijas Republikā, sociālās apdrošināšanas pārvalde tajā valstī, kur tiek veikta profesionālā darbība) pirms astotās kalendārās dienas tajā mēnesī, kurā tas ir noticis, ka viņi ir uzsākuši vai atkārtoti uzsākuši savu pašnodarbinātā karjeru vai sadarbību ar trešo personu, kas arī ir pašnodarbināta persona, vai ka viņu pašnodarbinātās personas statuss ir mainījies.

Brīvprātīgās apdrošināšanas nodaļa

Personas, kuras vecākas par 18 gadiem, var veikt iemaksas pensiju nodrošināšanai pēc brīvprātības principa neatkarīgi no tā, vai ir reģistrējušās sociālajai apdrošināšanai, un šīs iemaksas sedz periodu, kad:

- tās ir reģistrētas kā darba meklētāji, bet bez tiesībām saņemt bezdarbnieka pabalstu, ja šis laikposms pārsniedz minētajā likumā noteikto vienu gadu (vai trīs gadus);
- tās mācās vidējā, augstākā mācību iestādē vai universitātē, izņemot pirmos sešus studiju gadus pēc 18 gadu vecuma, kurus sedz likums (ja tas bijis pirms 2009. gada);

- tās dzīvo ārzemēs, jo ir laulājušās ar personu, kura strādā Čehijas Republikas diplomātiskajā dienestā;
- tās veic algotu darbu ārzemēs;
- tās veic brīvprātīgu darbu, par ko noslēgušas līgumu ar kādu organizāciju, kas tās norīkojusi šajā darbā, saskaņā ar likumu par brīvprātīgu dienestu.

Pirmajos trīs iepriekšminētajos gadījumos var iesniegt pieprasījumu dalībai apdrošināšanas shēmā, un pabalsti tiks izmaksāti jebkurā laikā pirms pensijas pieprasījuma iesniegšanas. Personas, kuras strādā algotu darbu ārzemēs vai atrodas brīvprātīgā dienestā, var maksāt iemaksas par iepriekšējo laikposmu, bet ne vairāk kā divus gadus pirms pierēģistrēšanās apdrošināšanai.

Visas citas personas, kuras vecākas par 18 gadiem, var veikt iemaksas pensiju fondā pēc brīvprātības principa. Tomēr tās var vienlaikus maksāt arī par iepriekšējo laikposmu, bet tikai ne vairāk kā gadu pirms pierēģistrēšanās apdrošināšanai. Tādējādi kopumā var iegūt pensijas apdrošināšanu par laikposmu līdz 10 gadiem. Pieprasījumus var iesniegt pastāvīgās dzīvesvietas rajona sociālās apdrošināšanas pārvaldē. Pensiju apdrošināšana ietver šādas pensijas:

- sociālā vecuma pensija
- invaliditātes pensija (sk. V nodaļu);
- atraisīta vai atraisītnes pensija un bāreņa pensija (sk. VII nodaļu).

Jūsu tiesības uz vecuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

ES noteikumos par vecuma pensijām īpaši vērā ņemtas valsts nevis uzņēmuma, profesionālās vai privātās pensiju shēmas. Tie garantē, ka:

- kamēr neesat sasniedzis pensijas vecumu attiecīgajā valstī, jūsu apdrošināšanas ieraksti tiek saglabāti katrā ES valstī (arī Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē), kurā esat apdrošinājies;
- katrai ES valstij (arī Īslandei, Lihtenšteinai, Norvēģijai vai Šveicei), kurā esat apdrošinājies, jums jāmaksā vecuma pensija, sasniedzot pensijas vecumu; summa, kuru saņemsiet no katras dalībvalsts, ir atkarīga no jūsu apdrošināšanas seguma ilguma katrā valstī;
- Jūsu pensiju izmaksās neatkarīgi no tā, kurā ES valstī (arī Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē) dzīvojat.*

Savs pensijas pieprasījuma pieteikums jums jāiesniedz tās ES dalībvalsts (vai Īslandes, Lihtenšteinai, Norvēģijai vai Šveicei) pensijas apdrošināšanas iestādē, kurā dzīvojat, ja vien nav tā, ka nekad neesat šajā valstī strādājis. Tādā gadījumā pieprasījums jāiesniedz valstī, kurā ir jūsu pēdējā darba vieta.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

VII nodaļa. Apgādnieka zaudējuma pabalsti

Kādos gadījumos tiek piešķirti apgādnieka zaudējuma pabalsti?

Personas, kurām ir tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju, ir atraitņi, atraitnes un bāreņi. Nosacījumi par tiesībām uz pensiju apgādnieka nāves gadījumā paredz, ka mirušajai personai vai nu bija jāsaņem vecuma vai invaliditātes pensija, vai bija jābūt tiesībām uz šāda veida pensiju, vai arī mirušās personas nāves iemeslam jābūt nelaimes gadījumam darbā vai arodslimībai.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Apmērs

Apgādnieka zaudējuma pensija:

- pamatsumma: pabalsts ar noteiktu likmi CZK 2 230 (EUR 92) mēnesī;
- procentu likmes: 50 % no pamatsummas, uz kuru mirušais apdrošinātais pretendēja vai būtu varējis pretendēt.

Atkārtotu laulību gadījumā šī pensija vairs netiek izmaksāta, un saņēmējam izmaksā vienreizēju summu 12 ikmēneša pensiju apmērā.

Bērniem, kuri zaudējuši vienu no vecākiem, vai bāreņiem:

- pamatsumma: pabalsts ar noteiktu likmi CZK 2 230 (EUR 92) mēnesī;
- procentu likmes:
 - bērniem, kuri zaudējuši vienu no vecākiem: 40 % no procentu likmes summas, uz kuru mirušais apdrošinātais pretendēja vai būtu varējis pretendēt;
 - bērniem, kuri zaudējuši abus vecākus: 40 % apmērā no katra vecāka pensijas procentu likmes summas.

Minimālā pensija:

- pamatsumma: noteiktas likmes pabalsts: CZK 2 230 (EUR 92) mēnesī;
- procentu likmes:
 - atraitņiem/atraitnēm: CZK 385 (EUR 16) mēnesī;
 - bērniem, kuri zaudējuši vienu no vecākiem, un bāreņiem: CZK 308 (EUR 13) mēnesī.

Atraiņģa/atraitnes pensija vienmēr tiek piešķirta uz gadu, skaitot no nāves dienas. Pēc tam pabalstu var turpināt saņemt, ja pārdzīvojušais laulātais:

- ir sasniedzis pensijas vecumu;
- ir vīrietis, kuram līdz pensionēšanās vecumam atlikuši ne vairāk kā 4 gadi;
- ir persona ar invaliditātes trešo pakāpi;
- Rūpējas par apgādājamu bērnu;
- rūpējas par tādu bērnu vai mirušā laulātā vecāku aprūpi, kuri dzīvo tajā pašā mājsaimniecībā un kuriem ir 2.–4. atkarības pakāpe.

Kādos gadījumos tiek piešķirti apgādnieka zaudējuma pabalsti?

Pieprasījumi jāiesniedz tā rajona sociālā nodrošinājuma administrācijā, kurā pieprasītājs pastāvīgi dzīvo.

Jūsu tiesības uz apgādnieka zaudējuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Kopumā noteikumi, kas piemērojami pārdzīvojušo laulāto pensijām vai bāreņu pabalstiem un pabalstiem nāves gadījumā, ir tādi paši kā tie, kas piemērojami invaliditātes un vecuma pensijām (skatīt V nodaļu un VI nodaļu). Proti, apgādnieka zaudējuma pensijas un apbedīšanas pabalsti izmaksājami nesamazināti un nepārveidoti, un tos nevar atlikt, neskatoties uz to, kur Eiropas Savienībā, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē pārdzīvojušais laulātais dzīvo*.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

VIII nodaļa. Pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām

Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām?

Ikvienam darba devējam, kurš algo vismaz vienu darbinieku, saskaņā ar likumdošanu ir jāapdrošina viņa atbildība saistīta ar riskiem, kas var apdraudēt šo darbinieku, notiekot nelaimes gadījumam darbā vai viņam saslimstot ar arodslimību. Šī apdrošināšana sniedz virkni priekšrocību visiem algotajiem darbiniekiem bez izņēmuma, kā arī viņu ģimenes locekļiem un noteiktām personu kategorijām (piemēram, pensionāriem un studentiem). Visiem uzņēmumiem un organizācijām ir jāmaksā obligātās apdrošināšanas iemaksas, lai apdrošinātu savus darbiniekus pret ievainojumu, slimības vai nāves riskiem, kas tiešā vai pastarpinātā veidā saistīti ar viņu profesionālo darbību. Visos ar arodslimībām saistītajos jautājumos, uzņēmumi ir pakļauti jauktai sistēmai, kas izstrādāta, pamatojoties uz slimību sarakstu. Dažām profesijām vai ekoloģiskajiem riskiem pakļaušanas griestus paaugstina kompetenta industriālās higiēnas dienesta organizācija. Šajā gadījumā nepastāv nekādi minimālie termiņi, nedz arī noteiktas ķīmiskas vielas vai bīstami trokšņi, lai varētu pretendēt uz kaitējuma atfīdzinājumu.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Īslaicīga darbnespēja

Pagaidu darbnespējas gadījumā algotajiem darbiniekiem ir tiesības brīvi izvēlēties ārstu, izņemot profilaktisko aprūpi, ko sniedz uzņēmuma aprūpes centrs. Ārstēšanās izmaksas, kas tiek dēvētas par „korektiem izdevumiem” (noteikti ar likumu), jāuzņemas darba devējam. Pabalstu maksāšanas ilgums ir neierobežots. Kompensācija par ienākumu zaudēšanu, ko izraisījusi darbnespēja, tiek izmaksāta līdz 65 gadu vecumam. Darba devējs ir bez ierobežojumiem atbildīgs par kaitējumu un zaudējumiem tik ilgi, līdz netiek daļēji vai pilnīgi atbrīvots no šīs atbildības. Pabalstu summa atbilst starpībai starp darbinieka vidējiem ienākumiem pirms nelaimes gadījuma vai saslimšanas ar arodslimību un kopējo visu slimības pabalstu summu.

Pastāvīga darbnespēja

Pastāvīgas darbnespējas gadījumā Čehijas Republikas sociālā nodrošinājuma administrācija nozīmē ārstu, kurš nosaka pacienta darbnespējas līmeni. Persona tiek uzskatīta par pilnīgu invalīdu, ja līmenis ir zemāks par 66 %. Daļējas invaliditātes gadījumā darbnespēja ir samazināta par 33 %. (Šajā gadījumā persona saņem invaliditātes pensiju).

Pabalsta apmēru aprēķina, pamatojoties uz iepriekš saņemtajiem ienākumiem, proti, vidējiem bruto ienākumiem par trim mēnešiem pirms darbnespējas sākuma. Pabalsts garantē, ka apdrošinātās personas ienākumi paliek vidējās algas apmērā, ko tā saņēmusi pirms nelaimes gadījuma, un ietver arī iespējamās invaliditātes pabalstus, ko piešķir pēc nelaimes gadījuma vai saslimšanas. Darba devējs maksā šo kompensāciju katru mēnesi līdz tā kalendārā mēneša beigām, kad pabalsta saņēmējs sasniedz 65 gadu vecumu. Apgādājamām personām vai aprūpētājiem piemaksas nav paredzētas. Ir iespējams šo pabalstu apvienot ar profesionālajiem ienākumiem, jo kompensācija par ienākumu zaudējumu veidojas atkarībā no summas, ko persona saņem pēc nelaimes gadījuma. Ir iespējams arī pabalsta apvienojums ar citu veidu pensijām.

Citi pabalsti

Kompensāciju par zaudējumiem un profesionālās aktivitātes samazināšanos aprēķina, pamatojoties uz punktu sistēmu, ko saskaita ārsts.

Kompensācija par materiālajiem zaudējumiem, proti, jebkādu kaitējumu, ko izraisījis nelaiemes gadījums vai arodslimība, un ko neatmaksā ar kādu citu iepriekšminēto kompensāciju (nespēja veikt mājas darbus, atkarība no trešās personas palīdzības, kas attiecīgi tiek kompensēta).

„Atbilstošo izdevumu” kompensāciju, kas saistīta ar ārstēšanos, izmaksā personai, kura to ir apmaksājusi.

Aizsargātās darbnīcas vai aizsargātās darba vietas nodrošina darba iespējas personām, kurām nav iespēju konkurēt parastajā darba tirgū. Aizsargātajās darbnīcās vairāk nekā 60 % darbinieku ir personas ar ierobežotu darbaspēju. Aizsargātajās darba vietās šī proporcija nav tik liela, taču tās ir pielāgotas šo cilvēku vajadzībām. Turklāt invalīdiem tiek dota iespēja strādāt mājas apstākļos šīs programmas finansē Sabiedriskās nodarbinātības aģentūras pēc darba devēja, invalīda vai attiecīgas organizācijas pieprasījuma.

Pār kvalificēšanos galvenokārt administrē sabiedriskie nodarbinātības dienesti, kuri uzņemas apmaksāt izglītības izdevumus, un, ja piedāvātie kursi notiek tālu no attiecīgās personas dzīvesvietas, tiek atmaksāti arī transporta, dzīvošanas un ēšanas izdevumi. Parasti šādas programmas ilgums nepārsniedz trīs mēnešus.

Darba devēju pienākums ir pielāgot darba vietas darbinieku invalīdu vajadzībām un sniegt viņiem profesionālu apmācību. Visiem darba devējiem, kuri algo vairāk par 20 darbiniekiem, ir pienākums rezervēt vismaz 4,5 % no visām darba vietām invalīdiem un vēl 0,5 % personām ar smagu invaliditāti. Reģionālās nodarbinātības aģentūras palīdz invalīdiem sameklēt viņiem piemērotas darba vietas. To rīcībā ir īpaši konsultanti, kuriem ir tieši sakari ar darba devējiem.

Pabalsti personas nāves gadījumā

Attiecīgās personas nāves gadījumā:

- kompensācija par pārdzīvojušās personas aprūpi tiek izmaksāta personai, kuras aprūpē vai apgādībā bijusi mirusī apdrošinātā persona;
- pārdzīvojušām personām izmaksā šādus vienreizējus pabalstus:
 - dzīvesbiedram: CZK 240 000 (EUR 9 899);
 - bārenim: (apgādājamam bērnam): CZK 240 000 (EUR 9 899);
 - mirušā vecākiem (vai vienam no viņiem) (ja viņiem bijusi kopīga saimniecība ar mirušo): CZK 240 000 (EUR 9 899);
 - lielākas summas var noteikt ar kolektīvu vienošanos vai darba devēja izstrādāto iekšējās kārtības noteikumu ietvaros;
- ienākumu kompensācija līdz 50 % (un attiecīgi 80 %) apmērā no darba ņēmēja vidējiem mēneša ienākumiem, ja ģimenē nav citu ienākumu;
- iztikas līdzekļu atmaksāšana pārdzīvojušajiem ģimenes locekļiem: nav noteikti termiņu ierobežojumi šī pabalsta izmaksai dzīvesbiedram neatkarīgi no mirušā vecuma, profesijas u. c.;
- apbedīšanas izdevumu atmaksa personai, kura tos uzņēmusies. obligātie apbedīšanas pabalsti tiek izmaksāti no Čehijas sociālās apdrošināšanas sabiedriskās sistēmas visiem pārdzīvojušajiem ģimenes locekļiem un tiek atvilkti no šīs summas;

- bāreņiem ir tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju.

Apbedīšanas (bēru) pabalsta summa ir noteikta līdz CZK 5 000 (EUR 206). To izmaksā jebkurai personai, kura organizē tās personas bēres, kas līdz savai nāves dienai bijusi Čehijas Republikas pastāvīga iedzīvotāja un kuras apgādībā bijis bērns. Apbedīšanas pabalstu izmaksā no valsts sociālās palīdzības sabiedriskās sistēmas.

Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām?

Par atbalsta izmaksu ir atbildīga tā organizācija, kurā darbinieks ir strādājis pirms saslimšanas. Prasību pēc atlīdzības jāiesniedz tūlīt pēc pirmo slimības simptomu parādīšanās.

Jūsu tiesības uz pabalstiem attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām, pārvietojoties Eiropā

ES noteikumi attiecībā uz nelaimes gadījumu darbā un arodslimību pabalstiem ir ļoti līdzīgi slimības pabalstiem (skatīt II nodaļu un III nodaļu). Ja noticis nelaimes gadījums darbā vai radusies arodslimība un ja dzīvojat vai esat apmeties valstī, kurā neesat apdrošināts pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām, Eiropas Savienībā, Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā un Šveicē parasti varat saņemt veselības aprūpi; naudas pabalstus parasti izmaksā tā iestāde, kurā esat apdrošinājies, arī tad, ja esat apmeties vai dzīvojat citā valstī.*

Vienmēr, kad jāizpilda zināmi noteikumi, lai saņemtu pabalstus attiecībā uz nelaimes gadījumiem darbā vai arodslimībām, iestādei, kurā esat apdrošinājies, jāņem vērā apdrošināšanas periodi, dzīves vieta vai algotais darbs, kuru esat veicis saskaņā ar citu ES valstu, arī Īslandes, Lihtenšteinas, Norvēģijas un Šveices, likumdošanu. Tādējādi tiek garantēts, ka cilvēki, mainot darba vietu un pārceļoties uz citu valsti, nezaudēs savu apdrošināšanas segumu.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

IX nodaļa. Ģimenes pabalsti

Kādos gadījumos tiek piešķirti ģimenes pabalsti?

Bērna pabalsts

Bērna pabalsts (*Přídavek na dítě*) ir universāla sistēma, ko finansē no nodokļiem un kas nodrošina ienākumiem proporcionālus (un no ienākumiem atkarīgus) pabalstus visiem iedzīvotājiem, kuru bērni dzīvo Čehijas Republikā.

Pabalstus var saņemt bērni, kuri pastāvīgi dzīvo valstī. Tos var saņemt līdz brīdim, kad iegūta obligātā izglītība (parasti 15 gadu vecumā), taču dažos gadījumos arī ilgāk — līdz 26 gadu vecumam, ja bērns turpina mācības, apgūst profesionālu izglītību vai arī smaga veselības stāvokļa dēļ nevar ne strādāt, ne apgūt profesiju. Tiesības uz bērna pabalstu ir tikai tām ģimenēm, kuru ienākumi ir 2,4 reizes mazāki nekā noteiktais ģimenes iztikas minimums (*Životní minimum*).

Vecāku pabalsts

Vecāku pabalsts (*Rodičovský příspěvek*) ir paredzēts vecākiem, kuri personiski pilnu laiku rūpējas par mazgadīgu bērnu. Tā ir universāla aizsardzības sistēma, ko finansē par nodokļu maksātāju naudu, kas nodrošina noteiktas likmes segumu personām, uz kurām attiecas Čehijas tiesību akti vai kuras pastāvīgi dzīvo Čehijas Republikā, un kuru bērni pastāvīgi dzīvo Čehijas Republikā. Vecākiem ir tiesības uz vecāku pabalstu, ja viņi paši sniedz regulāru pilna laika aprūpi jaunākajam bērnam ģimenē.

Bērna dzimšanas pabalsts

Bērna dzimšanas pabalsts ir vienreizējs pabalsts, kas paredzēts ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni, lai tām palīdzētu segt ar pirmā bērna dzimšanu saistītās izmaksas. Ģimenēm ir tiesības saņemt bērna dzimšanas pabalstu, ja ģimenes ienākumi kalendārajā ceturksnī pirms bērna dzimšanas nepārsniedz ģimenes iztikas minimumu vairāk kā 2,4 reizes.

Citi pabalsti

Vēl pastāv šādi ģimenes pabalsti:

- audžubērna pabalsts;
- audžuvecāka pabalsts;
- pieņemtu bērna audzināšanas pabalsts;
- subsīdija par motorizētu transporta līdzekli.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Bērna pabalsts

Bērna pabalsts ir noteikts fiksētā apmērā atkarībā no bērna vecuma. Tā summa ir šāda:

- CZK 500 (EUR 21) — bērniem līdz 6 gadu vecumam;
- CZK 610 (EUR 25) — bērniem no 6 līdz 15 gadu vecumam;
- CZK 700 (EUR 29) — bērniem no 15 līdz 26 gadu vecumam.

Vecāku pabalsts

Vecāki drīkst izvēlēties saņemt vecāku pabalstu līdz bērna otrajai, trešajai vai ceturtajai dzimšanas dienai. Atkarībā no izvēlēta pabalsta saņemšanas ilguma tiek noteikts tā apmērs, kas ir šāds:

- ja ir izraudzīts īsāks laikposms, vecāku pabalstu izmaksā pēc paaugstinātas likmes — CZK 11 400 (EUR 470); šajā gadījumā šo pabalstu izmaksā uzreiz pēc **maternitātes pabalsta** līdz brīdim, kad bērns ir 24 mēnešus vecs; šo veidu drīkst pieprasīt tikai tie vecāki, kuru maternitātes pabalsts ir vismaz CZK 380 (EUR 16) vienā kalendārajā dienā;
- ja ir izraudzīts standarta laikposms, vecāku pabalstu izmaksā pēc standarta likmes — CZK 7 600 (EUR 313) (uzreiz pēc maternitātes pabalsta); šajā gadījumā šo pabalstu izmaksā līdz brīdim, kad bērns ir 36 mēnešus vecs; šo veidu drīkst saņemt tikai tie vecāki, kuriem ir tiesības uz maternitātes pabalstu;
- ja ir izraudzīts ilgāks laikposms (uzreiz pēc maternitātes pabalsta vai no bērna dzimšanas) un ja vecākiem nav tiesību uz maternitātes pabalstu, šo pabalstu izmaksā pēc standarta likmes līdz brīdim, kad bērns ir 9 mēnešus vecs, un pēc samazinātas likmes CZK 3 800 (EUR 157) apmērā — līdz brīdim, kad bērns ir 48 mēnešus vecs.

Vecāki var strādāt algotu darbu, saglabājot vecāku pabalstu, ja bērna audzināšana ir uzticēta citai pieaugušai personai.

Dzimšanas pabalsts

Dzimšanas pabalsts ir CZK 13 000 (EUR 536) apmērā par pirmo dzīvi piedzimušo bērnu. Dvīņu (vai vairāk vienlaikus dzimušu bērnu) gadījumā šī summa ir CZK 19 000 (EUR 784).

Kādos gadījumos tiek piešķirti ģimenes pabalsti?

Ģimenes pabalstus administrē rajonu nodarbinātības biroji (kontakta informāciju sk. I pielikumā).

Jūsu tiesības uz ģimenes pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Katrā valstī ģimenes pabalstu summas un veidi ievērojami atšķiras.* Tādēļ ir svarīgi zināt, kura valsts ir atbildīga par pabalstu piešķiršanu un kādi ir piešķiršanas noteikumi. Vispārēji principi, kā noteikt kompetento likumdošanu, pieejami šeit: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=849&langId=en>.

Valstij, kas atbildīga par ģimenes pabalstiem, ja tas nepieciešams, lai pildītu pabalsta piešķiršanas noteikumus, jāņem vērā apdrošināšanas periodi, kuri nodrošināti saskaņā ar jebkuras citas Eiropas Savienības valsts, arī Īslandes, Lihtenšteinas, Norvēģijas un Šveices, likumdošanu.

Ja ģimenei piešķirti pabalsti saskaņā ar vairāku valstu likumdošanu, tā patiesībā saņems lielāko iespējamo pabalstu summu, kas saskaņā ar vienas no valstu likumdošanām. Citiem vārdiem sakot, tiek pieņemts, ka visi ģimenes locekļi dzīvo un ir apdrošināti tajā valstī, kurā ir visizdevīgākā likumdošana.

Vienai un tai pašai ģimenei vienā un tajā pašā laika posmā ģimenes pabalstus divreiz neizmaksā. Pastāv prioritāri noteikumi, kas nodrošina vienas valsts pabalstu pārtraukšanu līdz tādas summas apmēram, kādu maksā cita valsts, kura ir primāri kompetenta attiecībā uz pabalsta izmaksāšanu.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

X nodaļa. Bezdarbs

Kādos gadījumos jums tiek piešķirti bezdarbnieka pabalsti?

Čehijas sociālās apdrošināšanas sistēma paredz ienākumiem proporcionālus bezdarbnieka pabalstus, kuru izmaksā ne ilgāk kā 5 mēnešus (personām vecumā no 50 līdz 55 gadiem — 8 mēnešus, personām pēc 55 gadu sasniegšanas — 11 mēnešus). Visiem Čehijas un Eiropas Savienības iedzīvotājiem ir tiesības uz šo pabalstu, ja viņi atbilst šādiem nosacījumiem:

- saņēmēji nedrīkst strādāt vai mācīties;
- jābūt reģistrētam kā darba meklētājam Nodarbinātības dienestā; nedrīkst saņemt vecuma pensiju;
- pēdējo trīs gadu laikā viņiem 12 mēnešus jābūt bijuši pamata apdrošināšanas dalībniekiem saistībā ar algotu darbu vai cita veida profesionālo darbību (vai no nodarbinātības aizstāšanas periodiem, piemēram, personīgu bērna kopšanu).

Darba meklētājs, kurš neievēro šos nosacījumus (īpaši par sadarbību ar Nodarbinātības dienestu), tiek izslēgts no Nodarbinātības dienesta reģistra. Atkārtoti pierakstīties ir iespējams pēc sešiem mēnešiem. Tāpat arī viņam jāatmaksā nepareizi izmaksāto pabalstu summa.

Bezdarbnieka pabalstu nemaksā, kamēr ir tiesības saņemt kompensāciju par atlaišanu. Kad beidzas kompensācijas par atlaišanu maksāšanas termiņš (piemēram, pēc 3 mēnešiem), tiek maksāts bezdarbnieka pabalsts.

Pabalstu apvienošana

Bezdarbnieka pabalstu var saņemt vienlaicīgi ar ģimenes pabalstiem, materiālās palīdzības pabalstiem (*Dávky pomoci v hmotné nouzi*) un sociālās palīdzības pabalstiem personām ar īpašām vajadzībām. Bezdarbnieka pabalstu nevar saņemt vienlaicīgi ar ienākumiem no algota darba.

Sākot strādāt amatā, kas neatbilst pieprasītāja kvalifikācijai un pieredzei un neparedz pietiekamas iemaksas pensijas apdrošināšanas sistēmā, pieprasītājs šajā amatā drīkst būt nodarbināts īslaicīgi — ne ilgāk kā trīs mēnešus.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Noteicošais faktors bezdarbnieka pabalsta apmēra noteikšanai ir ienākumi, kas saņemti pirms darba zaudēšanas, un bezdarba perioda ilgums. Bezdarbnieka pabalsts tiek aprēķināts, pamatojoties uz iepriekšējā ceturkšņa ikmēneša ienākumiem. Gadījumā, ja personas atbilstība nosacījumam par iepriekšēju nodarbinātību ir panākta ar darba aizstāšanas periodu palīdzību, ja persona nevar dokumentāri pierādīt mēneša vidējo ienākumu apmēru vai ja šo apmēru nav iespējams noteikt, uz šo personu attiecas cits bāzes lielums, proti, valsts noteiktie vidējie ienākumi tā kalendārā gada 1.–3. ceturksnī, kas bijis pirms pabalsta pieprasījuma iesniegšanas.

Bezdarbnieka pabalsta apmērs tiek pakāpeniski samazināts šādi:

- pirmajos divos mēnešos — 65 % no bāzes ienākumiem;
- nākamajos divos mēnešos — 50 % no bāzes ienākumiem;
- pārējā laikā — 45 % no bāzes ienākumiem;

- pārkvalificēšanās gadījumā — 60 % no bāzes ienākumiem;
- visā pabalsta saņemšanas laikā — 45 % no bāzes ienākumiem, ja persona aizgājusi no darba pēc pašas vēlēšanās vai pēc savstarpējas vienošanās ar darba devēju.

Bezdarbnieka pabalsts ir ne lielāks kā 58 % (pārkvalificēšanās laikā: 65 %) no valsts noteiktajiem vidējiem ienākumiem tā kalendārā gada 1.–3. ceturksnī, kas bijis pirms pabalsta pieprasījuma iesniegšanas.

Kādos gadījumos tiek piešķirti bezdarbnieka pabalsti?

Bezdarbnieka pabalsta pieprasītājiem jābūt reģistrētiem Nodarbinātības dienestā kā darba meklētājiem un jāievēro paredzētie nosacījumi.

Jūsu tiesības uz bezdarbnieka pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Parasti par bezdarbnieka pabalstu piešķiršanu atbildīga ir dalībvalsts, kurā esat nodarbināts. Uz pierobežu darba ņēmējiem un citiem pārrobežu darba ņēmējiem, kuru dzīvesvieta ir citā dalībvalstī, nevis tajā, kur viņi strādā, attiecas īpaši noteikumi.

Apdrošināšanas vai nodarbinātības periodi, kas nodrošināti citās Eiropas Savienības valstīs, arī Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, var tikt izmantoti, lai izpildītu iemaksu nosacījumus.

Ja vēlaties meklēt darbu citā Eiropas Savienības valstī, arī Īslandē, Lihtenšteinā, Norvēģijā vai Šveicē, jūs, ņemot vērā zināmus noteikumus, varat šos pabalstus uz ierobežotu laika periodu eksportēt.*

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

XI nodaļa. Minimālais nodrošinājums

Kādos gadījumos tiek piešķirti pabalsti attiecībā uz minimālo nodrošinājumu?

Materiālās palīdzības pabalsts

Garantētās minimālās palīdzības pabalstus nodrošina ar materiālās palīdzības sistēmas (*SAMN, Systém pomoci v hmotné nouzi*) starpniecību. SAMN ir paredzēta personām ar nepietiekamiem ienākumiem. Tās mērķis ir nodrošināt minimālos iztikas līdzekļus un segt mājokļa pamatizdevumus. Pabalsta saņemšanas svarīgākais nosacījums ir necīgi ienākumi un acīmredzama nespēja situāciju uzlabot paša spēkiem (ne ar darbu, ne īpašuma izmantošanas, nedz arī ar citu prioritāro pabalstu palīdzību). SAMN piedāvāto pabalstu apmērs ir atkarīgs no ienākumiem.

Sociālais pabalsts

Sociālās palīdzības sistēma nodrošina arī īpašu pabalstu ģimenēm ar nelieliem ienākumiem, kurās ir invalīds (kas var būt viens no vecākiem vai bērns) un apgādājami bērni. Tā ir universāla aizsardzības sistēma, kas tiek finansēta par nodokļu maksātāju naudu, kas nodrošina pabalstus visiem pastāvīgajiem valsts iedzīvotājiem, kuru bērni dzīvo Čehijas Republikā. Sociālais pabalsts (*Sociální příspěvek*) tiek izmaksāts personai, ja tā aprūpē vismaz vienu apgādājamu bērnu invalīdu vai ja vismaz viens no vecākiem ir invalīds pie nosacījumiem, ka mājsaimniecības mēneša ienākumi nepārsniedz ģimenes iztikas minimumu vairāk nekā 2 reizes.

Kādas izmaksas tiek segtas?

Materiālās palīdzības pabalsts

Saskaņā ar šo sistēmu tiek nodrošināti trīs pabalsti:

- iztikas līdzekļu pabalstu (*Příspěvek na živobytí*) piešķir personai vai ģimenei ar necīgiem ienākumiem, lai apmierinātu pamata vajadzības (izņemot vajadzības saistībā ar mājokļa jautājumiem). Tā apmērs ir starpība starp šīs personas vai ģimenes vajadzīgo iztikas minimumu un faktiskajiem ienākumiem, kas ir mazāki nekā pamatotas mājokļa izmaksas (pamatotas mājokļa izmaksas ir izmaksas par mājokli līdz 30 % apmēram, bet Prāgā — līdz 35 % no attiecīgās personas vai ģimenes ienākumiem. Vajadzīgo iztikas minimumu nosaka individuāli, pamatojoties uz personas vai ģimenes ienākumu, sasniegumu un iespēju izvērtēšanu;
- piemaksu par mājokli (*Doplátek na bydlení*) piešķir personai vai ģimenei ar nepietiekamiem ienākumiem, lai segtu pamatotas mājokļa izmaksas. To aprēķina kā starpību starp pamatotām mājokļa izmaksām un vajadzīgo iztikas minimumu. Pamatotās mājokļa izmaksās ietilpst īres maksa, apsaimniekošanas pakalpojumu un elektroenerģijas izmaksas;
- īpaša neatliekamā palīdzība (*Mimořádná okamžitá pomoc*) ir vienreizējs pabalsts, ko izmaksā personām, kuras atrodas likumā paredzētā nedrošā situācijā. Tā apmērs ir atkarīgs no risināmās situācijas būtības.

Sociālais pabalsts

Mēneša pabalsta summa var būt ļoti atšķirīga atkarībā no ģimenes ienākumiem un daudziem citiem faktoriem, kā arī no tā, vai aprūpējamais bērns ir invalīds vai nav, vai ģimenē ir tikai viens no vecākiem, vai bērns mācās vidusskolā vai augstākajā mācību iestādē u. c. Bērna personisko vajadzību minimālā summa tiek reizināta ar zemāk norādīto koeficientu.

Bērniem invalīdiem:

- 3,00 – ja bērnam ir smaga un ilgstoša invaliditāte;
- 2,67 – ja bērnam ir ilgstoša invaliditāte;
- 1,34 – ja bērns ilgstoši slimo.

Vecākiem invalīdiem:

- 1,35 – ja abiem vecākiem ir smaga un ilgstoša invaliditāte;
- 1,30 – ja bērnam ir tikai viens vecāks un tam ir smaga un ilgstoša invaliditāte;
- 1,05 – ja vienam no vecākiem ir smaga un ilgstoša invaliditāte;
- 1,17 – ja pabalsta saņēmējs ir vientuļais tēvs vai māte.

Kādos gadījumos tiek piešķirti minimālā nodrošinājuma pabalsti?

Materiālās palīdzības pabalsts

Sociālās palīdzības jautājumus risina centralizēti, bet pabalstus ar vienādiem nosacījumiem visā valstī izmaksā pašvaldības. Pašvaldību sociālie dienesti pēc personas pieprasījuma izvērtē tās vajadzību pēc palīdzības. Lēmumu par pabalsta piešķiršanu pieņem, pamatojoties uz aizpildītu un iesniegtu pieprasījuma veidlapu.

Pamata nosacījums, lai personu atzītu par tiesīgu saņemt materiālu palīdzību, ir vēlme strādāt. Ja pabalsta saņēmēji nestrādā algotu darbu vai neveic tamlīdzīgu profesionālo darbību, viņiem:

- jābūt reģistrētiem nodarbinātības aģentūrā kā darba meklētājiem;
- aktīvi jāmeklē darbs;
- jāpieņem jebkurš darba piedāvājums (pat, ja darbs ir īslaicīgs vai mazāk apmaksāts);
- jāiesaistās aktīvās nodarbinātības politikas programmās, sabiedriskajos darbos, valsts dienestos u. c.

Dažas personas nevar strādāt vecuma, veselības stāvokļa vai ģimenes apstākļu dēļ (piemēram, personas vecumā no 68 gadiem, pensijas saņēmēji, invalīdi, vecāki, kuri aprūpē mazu bērnu, un aprūpētāji personām, kuras ir atkarīgas no citu palīdzības, apgādājamiem bērniem un pārejoši slimām personām).

Vispirms ar personām vai ģimenēm nodarbojas sociālie darbinieki, un tikai pēc tam tiek lemts par pabalstu piešķiršanu. Sociālās situācijas izpēte un apmeklējumi mājās ir materiālās palīdzības sistēmas izvērtēšanas neatņemama sastāvdaļa.

Jūsu tiesības uz minimālā nodrošinājuma pabalstiem, pārvietojoties Eiropā

Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

ES saskaņotie noteikumi attiecināmi tikai uz sociālo nodrošinājumu, nevis uz sociālās palīdzības pabalstiem.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

XII nodaļa. Ilgtermiņa aprūpe

Kādos gadījumos jums ir tiesības uz ilgtermiņa aprūpi?

Ilgtermiņa aprūpes mērķa grupā ietilpst vecie ļaudis, cilvēki ar īpašām vajadzībām un personas ar hroniskām slimībām, kurām ir ierobežotas iespējas sevi aprūpēt un būt neatkarīgām (galvenie kritēriji personīgajai sadzīvei ikdienā (*IADL*): palīdzība mājas uzkopšanas darbos, ēdiena gatavošana, iepirkšanās, transports, sabiedriski pasākumi u. c.); tāpat šeit ietilpst personas, kurām ir vajadzīga lielāka aprūpe (kritēriji personīgajai sadzīvei ikdienā (*ADL*): personīgā higiēna, apģērbšanās, ēšana, apgulšanās gultā un piecelšanās no tās, apsēšanās krēslā un piecelšanās no tā, pavadonis pastaigām tuvākajā apkaimē u. c.).

Kādas izmaksas tiek segtas?

Ilgtermiņa aprūpes iestāžu pakalpojumos ietilpst sociālā aprūpe (palīdzība personīgajā sadzīvē) un veselības aprūpe (medicīnas māsu aprūpe). Personām, kuras atkarīgas no citu cilvēku palīdzības, aprūpi mājās nodrošina aprūpes personas, kuras nav komersanti (ģimenes locekļi, draugi un citi brīvprātīgie).

Galvenais no sociālās aprūpes pakalpojumu pabalstiem ir kopšanas pabalsts, kuru izmaksā personām, kuras atkarīgas no citu cilvēku palīdzības, lai nodrošinātu vajadzīgo aprūpi vai pakalpojumus. Šī pabalsta likme ir atkarīga no pabalsta saņēmēja vecuma (t. i., vai persona jau ir sasniegusi 18 gadu vecumu vai nav) un invaliditātes pakāpes (pamatojoties uz novērtēto spēju sevi aprūpēt (*ADL*, *IADL*)). Valsts piešķirto kopšanas pabalstu izmanto aprūpes pakalpojumu apmaksai.

Personai, kurai vajadzīga palīdzība, nav iespēja brīvi izvēlēties pabalstus natūrā vai naudas pabalstu, tomēr tā drīkst izmantot naudas pabalstu (kopšanas pabalstu) pēc saviem ieskatiem, t. i., izraudzīties vai nu profesionālus pakalpojumu sniedzējus, vai arī aprūpes personas, kuras nav komersanti.

Kā var saņemt ilgtermiņa aprūpi?

Iedzīvotāju ilgtermiņa aprūpe neietilpst visa vienā sistēmā, bet gan ir daļēji iekļauta veselības aprūpes sistēmā un daļēji — sociālo pakalpojumu sistēmā, kuru pārvalda Darba un sociālo lietu ministrija.

Sociālo pakalpojumu sistēmā ir noteikts, ka to personu, kurām ir tiesības uz kopšanas pabalstu, atkarību no citu cilvēku palīdzības novērtē sociālais darbinieks, kurš strādā vietējās pašvaldības uzdevumā (attiecībā uz sociālo atkarību), un ārsts (attiecībā uz atkarību veselības stāvokļa dēļ). Šo novērtējumu veic atkārtoti, tiklīdz attiecīgajai personai aprit 18 gadi vai mainās tās veselības stāvoklis un tādējādi ārsta atzinums vairs nav spēkā.

Profesionāli pakalpojumu sniedzēji šādus cilvēkus aprūpē vai nu mājās, vai arī īpašās iestādēs, piesaistot aprūpes personas, kuras nav komersanti (jo īpaši mājās vidē).

Jūsu tiesības uz aprūpi, pārvietojoties Eiropā

ES sociālā nodrošinājuma noteikumi, tāpat kā slimības pabalsti, attiecas arī uz ilgstošas aprūpes pabalstiem. Ilgstošas aprūpes naudas pabalstus maksā saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā esat apdrošinājies, neņemot vērā, kurā valstī dzīvojat vai esat apmeties.*

* Dažus īpašus un no iemaksām neatkarīgus naudas pabalstus piešķir tikai tajā valstī, kurā dzīvo pabalsta saņēmējs, un tādēļ tie nav „eksportējami”. Šie pabalsti minēti II pielikumā šīs rokasgrāmatas beigās.

Ilgstošas aprūpes pabalsti natūrā tiek piešķirti saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā esat apmeties vai dzīvojat, un tie tiek piešķirti tādā kārtībā, kā gadījumā, ja jūs būtu šajā valstī apdrošinājies.

Sīkāka informācija par sociālā nodrošinājuma tiesību, pārceļoties vai ceļojot, koordināciju atrodama šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

I pielikums. Iestāžu kontaktinformācija, noderīgas tīmekļa vietnes

Lai uzzinātu, kurā iestādē vērsties, ja radušies jautājumi par sociālo nodrošinājumu vairāk nekā vienā ES dalībvalstī, informāciju meklējiet iestāžu direktoriņā, kuru administrē Eiropas Komisija un kurš pieejams šeit: <http://ec.europa.eu/social-security-directory>.

Darba un sociālo lietu ministrija (MOLSA)
Ministerstvo Práce a Sociálních Věcí
Na Porícním pravu 1
128 01 Praha 2
E-pasts: posta@mpsv.cz
www.mpsv.cz

MOLSA
Darba tirgus nodaļa
sekce *trhu práce*
Na Porícním pravu 1
128 01 Praha 2
E-pasts: posta@mpsv.cz, ssz@mpsv.cz
www.ssz.mpsv.cz

Čehijas sociālā nodrošinājuma administrācija
Česká Správa Sociálního Zabezpečení
Krizova 25
225 08 Praha 5
E-pasts: posta@cssz.cz
www.cssz.cz

Veselības ministrija:
Ministerstvo Zdravotnictví
Palackeho namestí 4
128 00 Praha 2
E-pasts: verejnost@mzcr.cz
www.mzcr.cz

Starptautiskais izdevumu atmaksas centrs
Centrum mezistátních úhrad
nám. W. Churchilla 2
113 59 Praha 3
E-pasts: info@cmu.cz
www.cmu.cz

Čehijas Republikas Nodarbinātības dienests — ģenerāldirektorāts
Úřad práce České republiky- Generální ředitelství
Karlovo náměstí 1
128 01 Praha 2
E-pasts: posta@uradprace.cz
Portal.mpsv.cz/upcr

II pielikums. Īpaši no iemaksām neatkarīgi pabalsti

Dažus sociālā nodrošinājuma pabalstus¹, sauktus arī par īpašiem no iemaksām neatkarīgiem naudas pabalstiem, piešķir tikai tā valsts, kurā dzīvo saņēmējs. Tādēļ, pārceļoties uz citu Eiropas valsti, pat tad, ja joprojām esat apdrošinājies Čehijas Republikā, šos naudas pabalstus nav iespējams „eksportēt”.

No iemaksām neatkarīgi īpaši pabalsti Čehijas Republikā ir šādi:

- sociālais pabalsts (Valsts sociālā atbalsta likums Nr. 117/1995 Sb.).

¹ Regulas (EK) Nr. 883/2004, kurā grozījumi izdarīti ar Regulu (EK) Nr. 988/2009, X pielikumā.